

**Raport
privind realizarea activităților de cercetare
în cadrul Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral
pentru anul 2023**

Chișinău, 2023

Cuprins:

SUMAR	2
ACTIVITĂȚI	4
1. Materiale și proiecte de cercetare electorală	4
2. Concursul de burse pentru tineri cercetători.....	5
3. Revista Digest electoral	6
4. Participarea la evenimente științifice-practice	7
5. Conferința științifică anuală	11
6. Parteneriate.....	12
7. Stagii de practică.....	13
8. Materiale de cercetare pentru publicații străine	13
9. Dezvoltarea bibliotecii CICDE	13
10. Oferirea consultanței electorale	14
11. Alte activități realizate de către CICDE	14
REALIZĂRI	16
VIZIBILITATE.....	17
CONCLUZII	17

Acronime:

CEC- Comisia Electorală Centrală
CICDE – Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral
FRIȘPA, USM- Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative.
Universitatea de Stat din Moldova
IDEA-Institutul Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală
IFES -Fundația Internațională pentru Sisteme Electorale
REM – Resurse Electronice pentru Moldova
WEM-Women in Electoral Management
UN Women – Programul Națiunilor Unite pentru Femei

SUMAR

În conformitate Planul anual al activităților de cercetare pentru anul 2022 în cadrul CICDE au fost planificate și realizate următoarele activități:

1. Realizarea materialelor și proiectelor de cercetare electorală
Planificat: cel puțin 3 materiale publicate pe parcursul anului 2022 (cercetări, policy-brief-uri_ analize, studii, rezumate, etc.) și promovarea acestora;
Realizat: 22 de materiale publicate.
2. Realizarea activităților de cercetare în cadrul „laboratorului de cercetare al CICDE”
Planificat: 5 studii publicate (concurs de burse pentru elaborarea proiectelor de cercetare);
Realizat: [#5 Proiecte de cercetare în domeniul electoral - prin cercetare electorală spre democrație calitativă” 2023](#)
3. Publicarea revistei de cercetări electorale a CICDE
Planificat: 2 ediții publicate anual (cel puțin 10 articole publicate);
Realizat: publicate 2 ediții a revistei științifice Digest electoral, nr. IX, iunie 2023 și Digest electoral nr. X, decembrie 2023 (8 articole, 2 rezumate de prezentări, 6 prezentări de studii)
4. Participarea cu prezentări la manifestări științifico-practice naționale și internaționale (conferințe, simpozion științific sau masă rotundă în domeniul de referință)
Planificat: cel puțin două participări pe an;
Realizat: 42 participări la manifestări științifico-practice dintre acestea 16 cu prezentări (Anexa 1)
5. Organizarea unei manifestări științifico-practice în domeniul de referință
Planificat: 1 eveniment organizat;
Realizat: Conferința științifică anuală CICDE cu participare internațională din, [„Alegerile din perspectivă istorică și impactul crizelor asupra democrației și procesului electoral.”](#) 15.11.2023, 12 autori, peste 50 participanți din Republica Moldova, Azerbaijan.
Evenimentele științifico-practice organizate de CICDE care s-au axat pe analiza și discuția problemelor curente de formare, instruire, educare electorală:
Masa rotundă “Educația electorală în învățământul universitar -aspecte practice”, 24.05.2023, 12 universități, 44 participanți
Conferința CICDE Open Talks “Certificarea formării /specializării în domeniul electoral”, 08.12.2023, 40 participanți

6. Stabilirea parteneriatelor cu universități și/sau centre de cercetare din țară sau din străinătate în vederea desfășurării unor proiecte de cercetare comună

Planificat: cel puțin 2 activități/an (inclusiv cu invitarea unui/unei expert/-e internațional/-e în domeniul electoral);

Realizat:

- Continuarea cooperării cu USM în baza acordului de cooperare. În cadrul proiectului național “Învățământul superior” elaborarea standardelor de competență la domeniul de formare profesională 0312 Științe politice Specialitatea 0312.2 Relații Internaționale și specialitatea 0312.1 Politologie Nivel 6, 7, 8 Licență, Master, Doctorat
- În cadrul acordului de cooperare trilateral CICDE-CEC-INJ angajații CICDE au participat la modulul CEDO privind soluționarea litigiilor electorale elaborat de experții CoE (2 persoane certificate). INJ a găzduit examenul de certificare a funcționarilor electorali. Au fost organizate instruirii pentru judecători privind soluționarea contestațiilor electorale.
- 5 universități din Republica Moldova 4 dintre care au acorduri de colaborare cu CICDE au participat la programul de Burse CICDE, 5 coordonatori/coordonatoare, 5 studenți/studente. (Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Universitatea de Stat din Comrat, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Universitatea de Stat “B. P. Hașdeu” din Cahul, Academiei „Ștefan Cel Mare” a MAI)
- 5 universități care au acord semnat cu CICDE implicate în proiectul de elaborare, instruire, pilotare a cursului/modulului “Cultura electorală în statul democratic” , 375 studenți, 12 profesori universitari. (Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat din Comrat, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Universitatea de Stat “B. P. Hașdeu” din Cahul, Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova)
- Profesorii și studenții Academiei „Ștefan Cel Mare” a MAI, în baza acordului semnat în anul 2021, participă la activitățile de cercetare electorală (1 articol, participare la conferința științifică anuală CICDE), la programul de burse CICDE (1 bursier, 1 coordonator) și beneficiază de instruirii specializate în cadrul CICDE(peste 100 persoane).
- Colaboratorii Institutului de Istorie a USM (2) și Universității Pedagogice “Ion Creangă” (1) au participat la conferința științifică cu participare internațională CICDE, au publicat articole în Digest electoral.

7. Oferirea stagiilor de practică pentru studenți

Planificat: 1-5 studenți implicați în activități de cercetare, participarea la evenimente și activități științifico-practice organizate de CICDE;

Realizat: 1 studentă a efectuat stagiul de practică la programul de licență;

4 studenți și studente a efectuat stagiul de practică la programul de masterat.

8. Elaborarea materialelor de cercetare pentru publicații străine

Planificat: cel puțin un articol într-o publicație externă;

Realizat: [Risks to Community Cohesion Between Ukrainian Refugees and Host Communities, Moldova Report, IFES, Palladium august 2023](#)

9. Dezvoltarea bibliotecii cercetătorului CICDE

Planificat: achiziționarea a 5-20 cărți de specialitate, menținerea abonamentelor la bibliotecile virtuale;

Realizat: 12 cărți de specialitate achiziționate, abonament prelungit la 6 baze de date de resurse științifice în cadrul Consorțiului REM.

10. Oferirea consultanței electorale

Realizat:

- Actualizată [oferta consultanței electorale](#) accesibilă pentru persoanele interesate
- Efectuate următoarele activități de consultanță: avizare, participare la consultare a actelor normative, oferirea accesului la resurse bibliografice și baze de date CICDE, consultanță privind elaborarea articolelor științifice, teze de licență, masterat, doctorat în domeniul electoral și domenii conexe, participare în grupuri de lucru privind elaborarea de politici europene pentru Republica Moldova, elaborarea de programe de informare, educație civică și electorală în dependență de grupul țintă, dezvoltarea materialelor de suport pentru implementarea programelor.

11. Suplimentar activităților planificate a fost realizată vizita de studii CoE Strasbourg, Franța (1 persoană) și a fost continuată activitatea de promovare a egalității de gen integrității, combaterii discursului de ură, accesibilității, observării alegerilor.

ACTIVITĂȚI

1. Materiale și proiecte de cercetare electorală

Pentru anul 2023 au fost identificate următoarele teme de cercetare: „Alegerile din perspectivă istorică ” și „Impactul crizelor asupra democrației și procesului electoral”. Aceste subiecte au fost analizate de autorii și autoarele articolelor publicate în [Digest electoral- revista de analiză teorie și cercetare în domeniul electoral](#) a CICDE. Studiile elaborate și publicate au fost prezentate la conferința științifică anuală CICDE.

În baza studiilor și metodologiilor elaborate și publicate anterior de CICDE

- [„Educația electorală – atribut de bază al cetățeniei într-o cultură a democrației participative și reprezentative” -2022.](#)
- Metodologie de educație electorală timpurie, CICDE, Chișinău, 2022, 14 p.
- Curriculum pentru disciplina opțională educație electorală (cl. a IX-a X), CICDE, Chișinău, 2022, 19 p.
- Curriculum la unitatea de curs „Cultura electorală în statul democratic”, ciclul I, licență, CICDE, 2022, 16 p.

au fost demarate și susținute informațional, consultativ, logistic procese de elaborare a materialelor didactice relevante educației electorale integrate în sistemul formal la nivel liceal și universitar.

- [Cultura electorală în statul democratic, curs universitar, Prut, 2023](#)

Consultanță științifică în domeniul electoral

Doina BORDEIANU, dr. în științe politice, directoare, CICDE

- Cristina Cucurudza, magistră în drept civil, directoare adjunct, CICDE
- [Educație electorală, Manual pentru clasele IX-a/X-a. Prut 2023](#)
Consultanță în domeniul electoral:
Cristina Cucurudza, magistră în drept civil, directoare adjunctă, CICDE
Viorica Calugher, dr. în științe pedagogice, conf. univ., formatoare, CICDE
- [Accesibilitate secției de votare în practică. Ghid metodologic pentru pregătirea și desfășurarea simulării votării, CICDE 2023](#)
- [Votarea. Ghid metodologic pentru pregătirea și desfășurarea simulării votării, CICDE 2023.](#)

Materialele didactice elaborate sunt în proces de pilotare în anul de studii 2023-2024 în 10 instituții de învățământ preuniversitar și 4 universități din Moldova cu care CICDE are semnate acorduri de cooperare.

A fost elaborat cu suportul experților CoE manualul operațional destinat funcționarilor MAI

- [Asigurarea ordinii publice în procesul electoral. Chișinău. 2023](#)

Tinerii cercetători din cadrul programului de burse CICDE au elaborat 5 proiecte de cercetare.

Astfel cu suportul CICDE în 2023 au fost elaborate și publicate:

Nr.	Materiale/proiecte de cercetare	Nr
1.	Articole	8
2.	Manuale, materiale didactice	2
3.	Rezumate de prezentări conferință	2
4.	Rezumate prezentări studii, publicații străine, documente	6
5.	Prezentări publice la evenimente naționale și internaționale	16
6.	Proiecte de cercetare (studii)	5
	Materiale elaborate,	27
Total	Dintre care publicate	22

Tabel 1. Materiale și proiecte de cercetare și educație electorală

2. Concursul de burse pentru tineri cercetători

Realizarea activităților de cercetare în cadrul Laboratorului de cercetare al CICDE prevede atragerea tinerilor cercetători în studiul problemelor electorale. În acest scop CICDE oferă 5 burse de cercetare tinerilor cercetători, masteranzi și doctoranzi din cadrul instituțiilor de învățământ superior și de cercetare din Republica Moldova.

Bursele se oferă în cadrul [concurșului anuntat public prin intermediul site-lui CICDE](#) și desfășurat în conformitate cu Regulamentul concursului.

În anul 2023, s-a desfășurat ediția a V-a a concursului de burse. Burse au fost oferite pentru 5 tineri cercetători în domeniul electoral și 5 coordonatori din cadrul Universității de Stat din Moldova, Universității din Comrat, Universității Libere Internaționale din Moldova, Universității de Stat din Cahul "B.P. Hasdeu", Academiei "Ștefan cel Mare" a Ministerului Afacerilor Interne. Au fost investigate următoarele teme:

Implicarea candidaților independenți în procesele electorale în Republica Moldova;

Particularitățile alegerilor Bașcanului Gagauziei și aducerea cadrului normativ regional în concordanță cu cel național;

Particularitățile exercitării dreptului de vot a cetățenilor din stânga Nistrului: impactul asupra procesului electoral național;

Factorii criminogeni și de prevenire a infracțiunilor electorale;

Reziliența Republicii Moldova în domeniul electoral în contextul războiului din Ucraina.

Studiile realizate au fost publicate în culegerea [Proiecte de cercetare în domeniul electoral - prin cercetare electorală spre democrație calitativă](#) , 156 p, 100 ex. Proiectele sunt accesibile online.

Rezultatele proiectelor de cercetare au fost prezentate de autori în cadrul [Conferinței științifice anuale CICDE](#) cu participare internațională din 15.11.2023.

3. Revista Digest electoral

CICDE editează bianual revista de analiză, teorie și cercetare în domeniul electoral [„Digest electoral”](#).

Ediția Digest electoral, nr. IX, iunie 2023 a fost dedicată problemelor de istorie electorală (4 articole, 4 prezentări studii publicații străine). Revista Digest electoral, nr. X, decembrie 2023 a înglobat lucrările conferinței științifice anuale organizate de CICDE (4 articole, 2 sumare de prezentări conferință, 2 prezentări publicații, documente).

[Digest electoral nr. IX, iunie 2023](#), a propus cititorului o prezentare a primelor alegeri libere în Basarabia interbelică (1918-1923), autor Dr. O. Țicu, dar și o viziune asupra utilizării subiectelor istorice și identitare în campaniile electorale ale partidelor politice în Republica Moldova (1991-2019), autoare Dr. V. Enachi. La compartimentul „Codul electoral – comentariu pe articole” de N. Druță, MA în drept_ au fost analizate principiile participării electorale și condițiile implementării acestora. Dr. V. Bârlădeanu prezintă volumul „România Mare votează. Alegerile parlamentare din 1919 „la firul ierbii””, coordonat de Bogdan Murgescu și Andrei Florin Sora și publicat cu ocazia aniversării centenare al acestui eveniment, în 2019. Revista conține succinte prezentări ale studiilor și rapoartelor în materie electorală elaborate și publicate de Congresul Autorităților Locale și Regionale al Consiliului European, Institutul Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală (International IDEA), , The Innovation in Politics Institute (IPI). Toate studiile prezentate în revistă pot fi găsite la biblioteca CICDE sau accesate on-line pe portalurile organizațiilor editoare.

Cea de-a X-a ediție a revistei conține articole privind particularitățile votării în două zile, autoare D. Munteanu, membră CEC, beneficiile și riscurile inteligenței artificiale în administrarea alegerilor, autor P. Cabacenco, expert electoral, unele aspecte comparative ale sistemelor electorale, autoare O. Dobă. La compartimentul „Codul electoral – comentariu pe articole” sunt comentate articolele privind Ziua și locul exercitării dreptului la vot, autoare juristă N.Druță. Prezentări ale publicațiilor și documentelor Consiliului European: Concluziile conferinței de la Berna (9-10 mai 2023) privind alegerile pe timp de criză și Declarația de la Reykjavík 2023 a sefilor de state și guverne membre ale Consiliului European – pot fi citite la compartimentul prezentărilor de studii. Dat fiindă criza regională generată de invazia Rusiei în Ucraina, pozițiile comune ale statelor membre ale CoE privind împărțirea valorilor comune și libertatea alegerilor sunt esențiale pentru desfășurarea și gestionarea alegerilor și în

Republica Moldova.

Considerăm important abordarea perspectivei istorice în alegeri, cea ce reprezintă o nouă preocupare a redacției în solicitarea autorilor istorici. Rămîne o problemă constantă numărul restrâns al experților în probleme electorale în țară și atragerea cercetătorilor străini. Traducerea și republicarea integrală sau a extraselor în limba română ale unor studii elaborate în străinătate aduc mai aproape cititorului din Republica Moldova concluziile experților electorali străini privind diferite aspecte ale procesului electoral și dezvoltării democratice.

4. Participarea la evenimente științifice-practice

Angajații Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral au participat la 42 evenimente științifice-practice naționale (28) și internaționale (14): conferințe, mese rotunde, seminare, webinare, prezentări de studii, consultări legislative (acte normative), cursuri de instruire în domeniul electoral. Lista evenimentelor, participanților și a prezentărilor poate fi văzută în Anexa 1 la raport.

În cadrul a 18 evenimente au fost elaborate și prezentate rezultatele activității sau studiilor CICDE:

- Prezentare: Arina Kraijdan: Breaking glass ceilings in political representation Republic of Moldova case; Curs virtual internațional Mechanisms to Achieve Gender Parity and attention to gender-based political violence, INE, Mexic 06-10.03.2023
- Prezentare: D. Bordeianu, C.Cucurudza: Masă rotundă, discuție cu reprezentantii Autoritatii Electorale Suedeze. Experiența CICDE privind instruirea specializată în domeniul electoral, 23.03.2023.
- Prezentare propuneri către CEC: C. Cucurudza, Consultări publice pe marginea a două proiecte de acte normative: Regulamentul cu privire la Registrul de Stat al Alegătorilor și Regulamentul cu privire la întocmirea, administrarea și difuzarea listelor electorale, 24.03.2023.
- Prezentare propuneri Comisia parlamentară pentru protecție socială, sănătate, și familie: A. Kraijdan, Masa rotundă Comisia Parlamentară pentru Protecție socială, sănătate și familie Matricea indicatorilor de monitorizare a drepturilor persoanelor cu dizabilități, 03.04.2023.
- Intervenție, comentarii: D. Bordeianu, Consultări publice pe marginea proiectului Regulamentului privind activitatea consiliului electoral de circumscripție în perioada electorală, 19.04.2023.
- Intervenție, comentarii: D. Bordeianu, Consultări publice pe marginea proiectului Regulamentului privind particularitățile de desemnare și înregistrare a candidaților la alegerile locale, 03.05.2023
- Discurs public: D. Bordeianu „Introducerea cursului de educație electorală în universitățile din Republica Moldova”, Evenimentului public PNUD, CICDE, CEC, 05.05.2023 <https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/studentii-din-patru-universitati-din-tara-vor-avea-cursuri-optionale-de-educatie-electorala>
- Discurs public: D. Bordeianu panel Viziunea și rolul statului în pregătirea cadrelor pentru serviciul public, Conferința „Modernizarea guvernării din Republica Moldova: aspecte teoretico-aplicative”, USM, FRIȘPA, 16.05.2023
- Sinteză informativ analitică: A. Kraijdan Masa rotundă “Educația electorală în învățământul universitar -aspecte practice”, 24.05.2023
- Prezentare: M. Roșca Procesele democratice în școală, Al patrulea atelier de lucru al Consiliul Național al Elevilor din Republica Moldova din mandatul 2022-2023

- Sinteză propuneri: A Kraijdan. Masa rotundă. Consultări publice pe marginea proiectelor de Regulamente privind statutul și activitatea persoanelor de încredere și a reprezentantului concurentului electoral, 07.06.2023 Acceptate CEC
- Prezentare: A. Kraijdan, History as instrument for community cohesion and elections influence in Republic of Moldova in the context of Russian – Ukrainian war (Istoria – instrument pentru influențarea coeziunii comunitare și alegerilor în Republica Moldova în contextul războiului ruso-ucrainean); . Round table: Rupturing regimes of truth of the Ukraine war: Memory politics in question in Moldova, Georgia and Azerbaijan Seventh Annual Tartu conference on Est European and Eurasian Studies, Estonia, Tartu, 12-14-06 2023
https://sisu.ut.ee/sites/default/files/tartuconference/files/tartuconf_2023_print_version.pdf
- Intervenție în cadrul dezbaterii publice: V. Calugher [Dezbateri publice](#) cu genericul „Discursul de ură - interzis și sancționat, o premieră la alegerile din 5 noiembrie”. 11.10.2023 https://www.ipn.md/ro/viorica-calugher-un-alegator-informat-stie-sa-identifice-discursuri-8004_1100040.html
- Intervenție în cadrul dezbaterii publice: C. Cucurudza [Dezbateri publice](#) cu genericul „Tehnologia corupției: cum și de ce funcționează (sau nu) în Republica Moldova” https://www.ipn.md/ro/cristina-cucurudza-alegatorii-trebuie-sa-se-implice-mai-mult-8004_1100393.html
- Prezentare: C. Cucurudza CICDE activități susținute de CoE. Vizita de studii la Consiliul Europei a CEC, CICDE și CEC al UTA Gagauzia, Strasbourg, Franța, 14-15.06.2023
- Discurs introductiv: D. Bordeianu Conferința științifică anuală cu participare internațională [Alegerile din perspectivă istorică și impactul crizelor asupra democrației și procesului electoral](#), 15.11.2023
- Prezentare: D. Bordeianu, Introduction to Electoral Training Centres: Mandate, legal framework, mission, role, structure and resources
Prezentare: C. Cucurudza, Digitalization of Electoral Process-training needs, means and perspectives, Conference, Improving electoral processes and elections: the role of electoral training centres, Strasbourg, France, 28-29.11.2023
<https://cicde.md/2023/11/reprezentantele-cicde-au-participat-la-conferinta-imbunatatirea-proceselor-electorale-si-a-alegerilor-rolul-centrelor-de-instruire-electorala/>
- Discurs deschidere și concluzii eveniment: D. Bordeianu, Conferința CICDE Open Talks Certificarea formării/specializării în domeniul electoral
Prezentare: C. Cucurudza Rezultatele și concluziile certificării funcționarilor electorali în 2023. Conferința CICDE Open Talks Certificarea formării/specializării în domeniul electoral, 08.12.2023 <https://www.youtube.com/watch?v=-Yb89pT8zvs>
<https://cicde.md/2023/12/conferinta-cicde-open-talks-editia-2023-certificarea-formarii-specializarii-in-domeniul-electoral/>

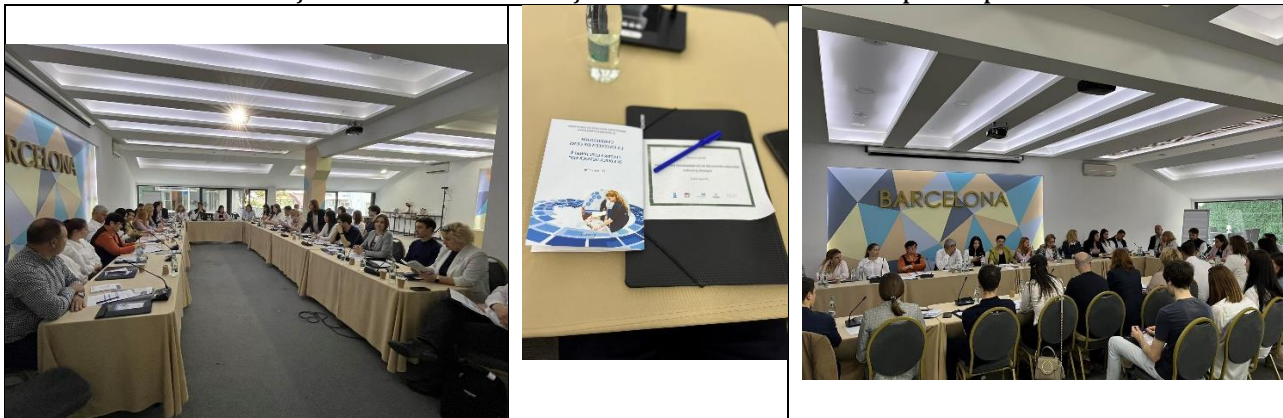
Participantele la evenimente au plasat rapoartele de participare și prezentările PPT în dosarele evenimentelor din baza de date a surselor electronice ale bibliotecii CICDE.

Evenimentele internaționale au fost organizate de organizații internaționale -Consiliul Europei, sau instituții și organizații electorale specializate IDEA, IFES, WEM.

Printre evenimentele științifico-practice organizate de CICDE care s-au axat pe analiza și discuția problemelor curente de formare, instruire, educare electorală pot fi menționate: Masa rotundă “Educația electorală în învățământul universitar -aspecte practice” și Conferința CICDE Open Talks “Certificarea formării /specializării în domeniul electoral” .

Masa rotundă “Educația electorală în învățământul universitar -aspecte practice” 24.05.2023

Evenimentul a avut drept scop discutarea perspectivelor de implementare în instituțiile de învățământ superior a unității de curs *Cultura electorală în statul democratic* elaborat în cadrul proiectului PNUD „Consolidarea democrației în Moldova prin alegeri incluzive și transparente”, finanțat de Ambasada Marii Britanii la Chișinău prin intermediul Fondului pentru Buna Guvernare în Republica Moldova și Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională.

La masa rotundă au fost invitați reprezentanții și reprezentantele universităților din Moldova: manageri universitari, cadre-didactice din domeniul științelor socio-umane, studenți. Curs invitației au dat 12 universități din țară (44 persoane delegate): Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat “Alec Russo” din Bălți, Universitatea de Stat din Cahul, Universitatea de Stat din Comrat, Universitatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă”, Universitatea Tehnică din Moldova, Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport, Universitatea de Stat din Taraclia, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie, Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene “Constantin Stere”, Universitatea Liberă Internațională din Moldova. La masa rotundă organizată de echipa CICDE au participat membrele Comisiei Electorale Centrale Dana Munteanu și Tatiana Barbuș.

Discuțiile, propunerile și opiniile participanților au fost sintetizate astfel, încât să poată să fie utilizate în activitățile ulterioare CICDE desfășurate în colaborare cu universitățile din Republica Moldova.

Cinci universități din cele prezente la eveniment au participat ulterior la programul de formare a profesorilor universitari (9-10.06. 2023) și la elaborarea manualului pentru cursul/modulul

universitar Cultura electorală în statul democratic: Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat "A.Russo" din Bălți; Universitatea de Stat "B.P. Hașdeu" din Cahul, Universitatea de Stat din Comrat și Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova . În anul de studii 2023-2024 cursul/modulul Cultura electorală în statul democratic a fost pilotat în 5 universități. CICDE este instituția electorală specializată ce oferă suport științific-metodic permanent profesorilor titulari de curs/modul universitar în baza acordurilor de cooperare semnate cu universitățile.

Conferința CICDE Open Talks "Certificarea formării /specializării în domeniul electoral"
08.12.2023

La eveniment au fost discutat procesul de certificare a funcționarilor electorali desfășurat înainte de alegerile locale generale în conformitate cu prevederile noului Cod electoral. Participanții și participantele la conferință au dezbătut cadrul normativ al certificării, mecanismele și instrumentele de certificare, organizarea procesului de certificare, conținuturile examenului de certificare, rezultatele certificării. La eveniment au fost prezenți reprezentanții instituțiilor care acordat sprijin CICDE în organizarea sesiunii de certificare a funcționarilor electorali (Comisia Electorală Centrală, Asociația Promo-Lex, Institutul Național al Justiției), experți electorali, formatori CICDE, reprezentanții partenerilor de dezvoltare (Programul Națiunilor Unite de Dezvoltare, Consiliul European). Evenimentul a fost înregistrat și poate fi vizualizat pe canalul you tube al CICDE. Concluziile și recomandările participanților vor fi luate în considerare la perfecționarea procesului de certificare a funcționarilor electorali.

5. Conferința științifică anuală CICDE

Pentru totalizarea activităților științifice realizate în cadrul CICDE în 2023 și oferirea unei platforme de discuție pentru cercetătorii în domeniul electoral CICDE a organizat conferința științifică cu participare internațională [Alegerile din perspectivă istorică și impactul crizelor asupra democrației și procesului electoral](#).

Conferința s-a desfășurat online pe data de 15.11.2023 având 2 sesiuni tematice la care au luat cuvântul 12 de cercetători din țară și de peste hotare (Azerbaijan). Mesajul central al conferinței - legătura dintre o democrație calitativă, istoricul practicilor electorale, formării culturii electorale, comportamentului electoral responsabil și reziliența față de crizele cu care se confruntă societatea contemporană. Primul panel s-a axat pe Aspectele istorice ale procesului electoral, cel de-al doilea panel Impactul crizelor asupra democrației și procesului electoral.

Materialele conferinței au fost publicate în Digest electoral și în culegerea 5 proiecte de cercetare. [Conferința](#) poate fi urmărită pe canalul YouTube al CICDE.

Conferința a reunit savanți istorici și politologi, practicieni, experți electorali și tineri cercetători în discutarea diverselor aspecte istorice ale procesului electoral și impactului crizelor asupra acestora. Procesele electorale se desfășoară în context istoric, iar contextual istoric contemporan este influențat fundamental de procesele electorale.

Principalele concluzii:

Moldova are istorie electorală care trebuie să fie studiată profesionist cu implicarea studiilor de arhivă, a comunității istoricilor, studiului legislației și documentelor electorale;

Urmează să fie studiate comparativ experiențele statelor independente formate după destrămarea URSS. Analiza istoricului alegerilor prezidențiale din Azerbaijan ne demonstrează posibilitatea revenirii prin alegeri la guvernare totalitară.

Unirea în jurul valorilor democratice în fața provocărilor generate de crize și războaie este fundamentală pentru o reziliență și în domeniul electoral. În acest aspect analiza riscurilor, prevenirea acestora, alinierea la comunitatea democratică internațională pentru soluționarea acestora este importantă.

Provocărilor contemporane se răspunde prin mecanisme și soluții noi, discutate, asumate, aplicate în interesul cetățeanului și a fortificării drepturilor și libertăților acestuia: votarea în două zile, inteligența artificială.

6. Parteneriate

Pe parcursul anului 2023 CICDE a continuat colaborarea în baza acordurilor de cooperare semnate anterior și a inițiat semnarea acordurilor de cooperare cu noi parteneri. În baza acordurilor semnate anterior au fost relaizate activități comune științifico-practice Institutul Național de Justiție, Universitatea de Stat din Moldova,, Universitatea de Stat din Comrat, Universitatea de Stat „A.Russo” din Bălți, Academia “Ștefan cel Mare” a MAI. Au fost semnate Acorduri de cooperare cu Centrul de Excelență în Administrarea Afacerilor și cu UCCM. Și-a aprofundat cooperarea cu Universitatea de Stat “B.P. Hașdeu” din Cahul.

În 2023 a continuat cooperarea CICDE cu Universitatea de Stat din Moldova în baza acordului semant în 2021. În 2023 CICDE a cooperat cu cadrele didactice universitare USM în elaborarea cursului specializat Cultura electorală în statul democratic (3 profesori, 109 studenți), a oferit 1 bursă de cercetare în cadrul programului de burse, a editat 2 articolele științifice elaborate de colaboratorii Institutului de Istorie a USM, a coordonat 6 stagii practice a studenților din cadrul FRIȘPA USM. Colaboratoarele CICDE au participat la evenimente științifice practice organizate de USM și au participat ca membre ale consiliilor științifice specializate și comisiilor de examinare pentru examenele de stat de licență și master în relații internaționale și științe politice. Cadrele didactice și studeții/studentele USM au fost atrase la activități de instruire a funcționarilor electorali în calitate de formatori/formatoare. CICDE și USM au prezentat activitățile comune și posibilitățile de înscriere la programul de master în Management politic și electoral. <https://cicde.md/2023/05/cicde-a-prezentat-reprezentantilor-si-reprezentantelor-partidelor-politice-programul-de-master-profesional-management-politic-si-electoral/>

În cadrul proiectului național “Învățământul superior” Dr. Arina Kraijdan din partea CICDE a participat la grupurile de lucru USM privind elaborarea standardelor de competență la domeniul de formare profesională 0312 Științe politice Specialitatea 0312.2 Relații Internaționale și specialitatea 0312.1 Politologie Nivel 6, 7, 8 Licență, Master, Doctorat. Angajatele CICDE sunt membre ale grupului de lucru USM, FRIȘPA Advocacy pentru învățământ de calitate în cadrul căruia au înaintat propuneri și sugestii privind sporirea calității formării cadrelor profesionale în domeniul științelor politice și relațiilor internaționale. (Dr. Doina Bordeianu, Dr. Arina Kraijdan).

În 2021 a fost semnat acordul de cooperare trilateral CEC-CICDE-INJ. În anul 2023 în baza acestui acord, angajații CICDE au beneficiat de programul de mentorat ING accesul femeilor la justiție (octombrie -decembrie 2023). Institutul Național de Justiție a facilitat procesul certificării funcționarilor electorali prin oferirea spațiilor pentru examinare și monitorizarea procesului de examinare. CICDE a participat la instruirea pentru judecători – soluționarea contestațiilor electorale în alegerile locale generale.

În baza acordului de cooperare semnat cu Universitatea din Comrat, CICDE a beneficiat de o sală de studii pentru desfășurarea instruirii membrilor CECE I în cadrul alegerilor locale generale. În cadrul universității 2 profesori au pilotat modulul Cultura electorală în statul democratic de care au beneficiat 78 studenți de la facultatea de Drept. Un tânăr cercetător a elaborat studiu electoral și a beneficiat de bursă în cadrul Programului de burse CICDE.

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți în baza acordului semnat cu CICDE în 2022 a oferit spații pentru examenul de certificare a funcționarilor electorali și s-a încadrat în programul de pilotare a cursului Cultura electorală în statul democratic (1 profesor, 80 studenți).

Profesorii și studenții Academiei „Ștefan Cel Mare” a MAI, în baza acordului semnat în anul 2021, participă la activitățile de cercetare electorală (1 articol, participare la conferința științifică anuală CICDE), la programul de burse CICDE (1 bursier) și beneficiază de instruire specializate în cadrul CICDE. Pe parcursul anului 2023 Studenții (peste 100 persoane) Academiei „Ștefan Cel Mare” a

MAI au beneficiat de programul de vizită în cadrul CICDE, dar și de instruirii specializate cu următoarea tematică: Introducere în alegeri; Modificări în legislația electorală; Integritatea procesului electoral; Perspectiva de gen în alegeri; <https://cicde.md/2023/09/carabinierii-din-republica-moldova-se-pregatesc-pentru-alegeri-cu-ajutorul-cursurilor-de-la-cicde/>; Sisteme electorale; Asigurarea ordinii publice în procesul electoral. <https://academy.police.md/sesiune-de-instruire-asigurarea-ordinii-publice-in-procesul-electoral?fbclid=IwAR1f-iwmOrvx9OWTuzAtuBk4PNMbhNpLGDrqq8uosXLbUgM4UagKRHbgz0>

În baza acordurilor de cooperare semnate la începutul anului 2023 cu Centrul de Excelență în Administrarea Afacerilor și UCCM au fost realizate activități comune cu studenții și profesorii instituțiilor private: programe de vizită (50 persoane), lecții publice, ora expertului electoral (10 persoane) pentru studenții de la facultatea de drept, cadrele didactice (2 persoane) au fost instruite pentru pilotarea cursului Cultura electorală în statul democratic și au participat la masa rotundă privind instruirea și educația electorală în universități.

Universitatea de Stat "B.P. Hașdeu" din Cahul a oferit spații pentru organizarea examenului de certificare a funcționarilor electorali, a participat la pilotarea modulului Cultura electorală și la programul de burse CICDE (1 bursieră). În vederea formalizării și permanentizării activităților comune se propune semnarea unui acord de cooperare.

CICDE este deschis spre cooperare și invită public instituțiile de cercetare și de învățământ superior din țară la realizarea activităților științifice și proiectelor de cercetare și formare profesională electorală comune.

7. Stagii de practică

În 2023 CICDE a găzduit 6 stagieri din cadrul FRIȘPA, USM, program de licență. Stagiarii au fost incluși în activitățile CICDE, au fost ghidați de coordonatori de stagii, au beneficiat de resursele bibliotecii CICDE. Componenta gender al stagiilor CICDE - 66% stagiere femei, 44 % bărbați.

8. Materiale de cercetare pentru publicații străine

CICDE cooperează cu IDEA în vederea furnizării și prezentării datelor ce vizează domeniul electoral din Republica Moldova (pentru studiile organizației). Publicațiile IDEA sunt prezentate în Digest electoral și utilizate ca surse pentru cercetare și analiză.

CICDE cooperează cu IFES beneficiind de instruirii specializate și cooperând în cadrul proiectelor organizației. În 2023 a fost publicat studiul [Risks to Community Cohesion Between Ukrainian Refugees and Host Communities, Moldova Report, IFES, Palladium august 2023](#) elaborat cu aportul coordonatoarei programului de cercetare CICDE Dr. Arina Kraijdan – consultantă națională în cadrul proiectului internațional Community Cohesion in Central Europe.

9. Dezvoltarea bibliotecii CICDE

În anul de referință CICDE a achiziționat 12 cărți de specialitate dintre care 1 în limba engleză și 11 în limba română. Biblioteca a beneficiat de donație de carte și alte resurse de la persoane private, CEC, IFES, Oficiul CoE în Republica Moldova.

Biblioteca CICDE cuprinde mai mult de 1500 de resurse de specialitate, dispune de sală de lectură dotată cu tablă electronică interactivă, calculator pentru cititori, imprimantă. În sala de lectură biblioteca oferă acces la resurse pe raft deschis și la baze de date de resurse electronice. Dotarea bibliotecii permite efectuarea copierii, multiplicării, accesul la surse electronice.

Abonarea la resursele electronice se efectuează prin intermediul consorțiului Resurse Electronice

pentru Moldova (REM). Biblioteca CICDE oferă acces la 6 baze de date, majoritatea reprezentând resurse științifice licențiate full-text. Accesul la resurse este oferit în cadrul rețelei de calculatoare CICDE.

Utilizatori ai bibliotecii sunt: membrii CEC, angajații, formatorii și experții CICDE, beneficiarii programului de burse, voluntarii, stagiarii, publicul interesat de subiecte electorale. Biblioteca găzduiește activități de instruire electorală și comunicare specializată. Astfel, în cadrul bibliotecii au fost organizate 5 vizite de studii pentru solicitanți, instruirea profesorilor universitari, instruirea funcționarilor electorali din CECE I Chișinău în cadrul alegerilor locale generale, examenul de certificare a funcționarilor electorali, Lansarea raportului pe Moldova pentru refugiații ucraineni, consultanță electorală. Pe parcursul anului au beneficiat de informații și resursele bibliotecii – 180 persoane.

Pe parcursul anului 2023 au continuat lucrările privind elaborarea bibliotecii electronice.

10. Oferirea consultanței electorale

La adresa consultanta.cicde.md este accesibilă oferta CICDE pentru prestarea acestui tip de servicii.

În anul 2023 au fost efectuate următoarele activități de consultanță:

- Avizare, participare la consultare a actelor normative
- Participarea la consultările publice ale actelor normative emise de CEC în baza noului Cod Electoral
- Elaborare și aviz la actele normative emise de CEC (ex. Regulament certificare funcționari electorali)
  - Consultanță privind elaborarea articolelor științifice, tezelor de licență, masterat, doctorat în domeniul electoral și domenii conexe.
  - Consultanță operatorilor Centrului de apeluri CEC în alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023. A fost elaborat Ghidul operatorului și delegate Dr. Arina Kraijdan și Dr. Viorica Calugher pentru asistență în ziua alegerilor (turul I și turul II).
  - CICDE a devenit o instituție de reper și schimb de experiență în domeniul formării electorale pentru autorități din statele europene. Experiența CICDE a fost împărtășită în cadrul sesiunilor specializate organizate de partenerii internaționali sau la solicitarea autorităților electorale străine:
    - ✓ 23.03.2023 Masă rotundă Discuție online privind instruirea specializată în domeniul electoral cu reprezentantii Autoritatii Electorale Suedeze.
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=613748347446929&set=a.240505638104537>
    - ✓ 28-29. 11.2023 Conference, Improving Electoral Processes and Elections: the Role of Electoral Training Centres, Strasbourg, France
<https://www.coe.int/en/web/electoral-assistance/-/international-conference-role-of-electoral-training-centres->

11. Alte activități realizate de către CICDE

Vizită de studii CoE Strasbourg, Franța

Una din activitățile de interes științifico-practic pentru CICDE este studiul bunelor practici electorale și aplicarea standardelor CoE în Moldova. În perioada 14-15 iunie 2023 directoarea adjunctă a CICDE a participat la vizita de studiu la CoE în cadrul unei delegații compuse din conducerea și funcționarii/funcționarele CEC, CEC din UTAG și oficiul CoE la Chișinău.

Vizita a fost realizată în cadrul proiectului CoE "Îmbunătățirea practicilor electorale în Republica Moldova" faza III.

Obiectivele vizitei:

- ✓ Întrevederi cu oficiali din cadrul Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), ai Congresului Autorităților Locale și Regionale, Adunării Parlamentare a Consiliului European, Curții Europene a Drepturilor Omului și experți în materie electorală.
- ✓ Cunoașterea și aplicarea standardelor CoE în ceea ce privește asigurarea transparenței finanțării politice, realizarea recomandărilor misiunilor de observare a alegerilor de către CoE, societatea informațională și inteligența artificială în procesele electorale, practica cooperării interinstituționale în combaterea corupției în alegeri în statele membre ale CoE, participarea femeilor în procesul de luare a deciziilor.

Rezultatele vizitei:

- Participarea la ședințe informative și de lucru conform agendei vizitei de studiu
- Materialele și sursele relevante păstrate în biblioteca CICDE
- Analiza vizitei în cadrul ședinței de lucru a CICDE
- Comunicatul poate fi consultat pe:

https://a.cec.md/ro/consiliul-europei-va-sustine-si-in-continuare-promovarea-si-2781_106553.html

Promovarea egalității de gen

CICDE participă la colectarea de date dezagregate pe gen, analizează activitățile electorale și prezintă rapoarte cu date dezagregate pe gen.

CICDE cercetează și elaborează materiale de studii privind Aspectele de Gen în procesul electoral oferta e deschisă celor doritori pe site.

Angajatele CICDE sunt invitate în calitate de experte formatoare în cadrul programelor de facilitate a participării politice a femeilor. Academia de liderism. Programul formare de formatoare iunie 2023 A.O. IVC în cadrul proiectului “Femei pentru leadership și buna guvernare” cu suportul UN Women.

https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=594570829457163&id=100067127544326

Dezbateri publice

Participarea la dezbateri publice permite informarea publicului larg privind activitățile CICDE, rezultatele cercetărilor și oferirea datelor electorale relevante, tematice, popularizarea, explicarea politicilor naționale, angajamentelor internaționale și modificărilor legale, diseminarea bunelor practici cu referință la domeniul electoral și cele conexe.

În 2023 au fost pregătite și prezentate materiale în cadrul dezbaterilor publice organizate de Agenția de presă IPN privind combaterea discursului de ură și integritatea :

V. Calugher [Dezbateri publice](#) cu genericul „Discursul de ură - interzis și sancționat, o premieră la alegerile

din 5 noiembrie”. 11.10 2023https://www.ipn.md/ro/viorica-calugher-un-alegator-informat-stie-sa-identifice-discursuri-8004_1100040.html

C. Cucurudza [Dezbateri publice](https://www.ipn.md/ro/cristina-cucurudza-alegatorii-trebuie-sa-se-implice-mai-mult-8004_1100393.html) cu genericul „Tehnologia corupției: cum și de ce funcționează (sau nu) în Republica Moldova”
https://www.ipn.md/ro/cristina-cucurudza-alegatorii-trebuie-sa-se-implice-mai-mult-8004_1100393.html

Observarea alegerilor

Un domeniu de cercetare și activitate în cadrul CICDE este observarea alegerilor .

CEC a acreditat 17 observatori și observatoare CICDE la alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023. https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Lista_observatori_CICDE_acredit_.pdf

Obiectiv a fost monitorizarea corectitudinii procedurilor electorale în ziua alegerilor aplicate de membrii BESV la deschiderea secțiilor de votare și componența de gen a participanților la proces.

La observarea alegerilor locale generale din Republica Albania, 14 mai 2023 în calitate de observatoare internaționale din partea organelor de management electoral au participat C. Cucurudza și M. Roșca

https://a.cec.md/ro/delegatia-comisiei-electorale-centrale-participa-la-observarea-alegerilor-din-2781_106509.html

Au fost observate procesele de transmitere a materialelor electorale, organizarea votării în ziua alegerilor la secțiile de votare, pilotarea procedurii de votare și numărare a voturilor cu utilizarea echipamentelor electronice.

REALIZĂRI

Principalele rezultate obținute în urma activităților de cercetare desfășurate pe parcursul anului 2023 sunt următoarele:

1. Analiza și elaborarea variantelor de soluții pentru probleme specifice ale procesului electoral în Republica Moldova, dar și pentru probleme generale de funcționare a societății democratice
2. Publicarea materialelor științifice în revista de analiză, teorie, cercetare electorală Digest electoral, includerea componentei de istorie electorală și de prezentare succintă a publicațiilor străine în domeniul electoral .
3. Atragerea și susținerea tinerilor cercetători privind investigarea problemelor electorale – 5 proiecte de cercetare realizate și publicate.
4. Realizarea conferinței științifice anuale CICDE cu participare internațională, prezentarea publică a rezultatelor cercetărilor și editarea acestora.
5. Continuarea și dezvoltarea parteneriatului cu universitățile din Republica Moldova, participarea la elaborarea materialelor didactice la instruirea cadrelor didactice universitare în baza curriculumului pentru cursul opțional „Cultura democratică”, implicarea studenților și cadrelor didactice în activitățile de cercetare ale CICDE.
6. Includerea rezultatelor cercetărilor în materialele de instruire elaborate de CICDE și oferite publicului larg sau auditoriului țintă: funcționari electorali, partide politice, asociații obștești.

VIZIBILITATE

Informația despre activitățile de cercetare și publicațiile CICDE desfășurate/elaborate pe parcursul anului 2023 au fost plasate pe pagina oficială a CICDE și pe rețelele sociale ale instituției. Prezentări și materiale științifice elaborate angajații și experții CICDE au fost publicate și pe portalurile partenerilor internaționali.

Activitățile științifice CICDE au fost anunțate public și prin expedierea de scrisori grupurilor țintă – universități, instituții de cercetare, experți, partide politice, asociații obștești, parteneri străini.

Pentru promovarea programului de masterat „Management Politic și Electoral” a fost actualizată pagina <https://masterat.cicde.md/>, au fost expediate scrisori de informare către partide politice, angajații CEC.

Produsele științifice realizate în cadrul și cu suportul CICDE au fost editate și pe suport de hârtie:

1. Prin cercetare electorală spre democrație calitativă. 5 proiecte de cercetare; Chișinău, 2023, 156 p. 100 ex.
2. Digest electoral, nr. IX, p. 100 ex.
3. Digest electoral nr. X 88 p. 100 ex.
4. Publicațiile au fost distribuite autorilor, instituțiilor responsabile pentru dezvoltarea exemplarelor obligatorii BNRM, BAȘRM, CNC, dar și bibliotecilor universitare.

Promovarea imaginii instituționale a activităților și rezultatelor cercetărilor CICDE s-a efectuat și prin prezentările publice la evenimente naționale și internaționale – 16 prezentări.

CONCLUZII

În anul 2023 toate cele 10 activități de cercetare planificate de CICDE au fost realizate integral.

Angajatele CICDE au participat la activități științifice-practice naționale și internaționale 42 dintre care la 16 au venit cu prezentări la subiecte electorale – egalitatea de gen în alegeri, integritate, participarea tinerilor, activitatea de formare a funcționarilor electorali, metode și tehnici de formare electorală bazate pe studiul și analiza datelor și a practicii electorale.

CICDE a organizat evenimente științifice -practice conferința științifică anuală cu participare internațională, masa rotundă „Cursul de Cultura electorală în universități” și conferința „Open Talks Certificarea funcționarilor electorali” în cadrul cărora au fost discutate probleme ale dezvoltării unei democrații calitative prin studiu de istorie electorală, formare a competențelor electorale și propuse soluții, recomandări, exemple relevante.

Materialele conferințelor sunt publice, publicate în Digest electoral și accesibile pe canalul YouTube a CICDE în spiritul conceptului științei deschise pentru cercetător, dar și pentru public larg interesat de domeniul electoral.

Materialele științifice elaborate și publicate de CICDE -22 la număr (articole, proiecte de cercetare, studii, rezumate de prezentări, etc.) sunt disponibile atât pe suport de hârtie cât și online.

Biblioteca CICDE cuprinde mai mult de 1500 de resurse de specialitate, dispune de sală de lectură dotată cu tablă electronică, calculator, imprimantă. În sala de lectură biblioteca oferă acces la baze de date de resurse electronice prin intermediul abonamentului REM. În anul 2023 biblioteca a găzduit peste 180 de cititori și beneficiari de activități.